

DUA KAVRAMININ ANLAMINI*

A. SÖZLÜK VE TERİM ANLAMINI

Sözlükte; “çağırarak, seslenmek, davet etmek, istemek ve yardım talep etmek” anlamlarına gelen *dua*, din ıstılahında; Allah’ın yüceliği karşısında insanın aczini ve zafiyetini itiraf etmesi, sevgi ve saygı ile O’nun lütuf, nimet ve yardımını, dünya ve ahirette nimetler ve iyilikler ihsan etmesini; üzerindeki sıkıntı, dert ve belayı gidermesini; günah, hata ve kusurlarını bağışlamasını dilemesi; yalvarıp yakarması ve O’na hâlini arz edip niyazda bulunması demektir. (bk. Rağıb ve İbn Manzûr, d.’a.v. maddesi)

Dua kavramı; “saygı” ve “Allah’ı anma” (ta’zîm ve zikir) ile “çağrı” ve “istekte bulunma” (nidâ ve istiâne) anlamlarını birlikte içerir.

Dua; sınırlı, sonlu ve aciz olan insanın bütün benliğiyle sınırsız, sonsuz ve kudret sahibi olan yüce Allah’a yönelip O’ndan istek ve dilekte bulunması, O’nunla arasında bir köprü ve diyalog kurmasıdır. Dua eden insan; bütün zayıflığı, acizliği ve ihtiyaçları içinde, Yüce Allah’ın sonsuz kudretinin ve yüceliğinin, isteklerini ancak O’nun lütfu ve yardımıyla elde edebileceğinin bilincindedir. Bu bilinçle yapılan *dua*; insanın Yaratan’ına olan inancının, güveninin ve O’na teslim oluşunun bir göstergesidir. İşte bundan dolayı Peygamberimiz (s.a.s.);

---

* Bu bölüm, İç Denetçi Doç. Dr. İsmail KARAGÖZ tarafından hazırlanmıştır.

لَيْسَ شَيْءٌ أَكْرَمَ عَلَى اللَّهِ مِنَ الدُّعَاءِ

“Allah’a duadan daha değerli bir şey yoktur” buyurmuştur.
(İbn Hibbân, Ed’iye, No: 870; Ahmed, II,362; Tirmizî, De’avât, 1; İbn Mâce, Dua, 1)

B. KUR’ÂN’DAKİ ANLAMİ

Çok anlamlı kavramlardan biri olan “dua”; Kur’ân’da yedi farklı anlamda kullanılmıştır. (bk. Ebû’l-Ferec, s. 292-295)

1. Çağrı (nidâ)

يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا

“Sizi çağırdığı gün, O’na hamd ederek davetine uyarınız ve (kabirlerinizde) pek az bir müddet kaldığınızı zannedersiniz.” (İsrâ, 17/52; bk. Enbiya, 21/45; Fâtır, 35/14; Kamer, 54/10)

2. İstiâne / Birinden yardım isteme

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّنْ مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

“Kulumuza indirdiğimiz Kur’ân’dan şüphe ediyorsanız, siz de onun benzeri bir sûre meydana getirin; eğer doğru sözlü iseniz, Allah’tan başka, güvendiklerinizi de yardıma çağırın.”

(Bakara, 2/23; bk. Yunus, 10/38; Mü’min, 40/26)

3. Söz (kavl)

فَمَا كَانَ دَعْوَاهُمْ إِذْ جَاءَهُمْ بِأَسْنَا إِلَّا أَنْ قَالُوا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

“Azabımız onlara (helâk ettiğimiz toplumlara) geldiğinde sözleri, ancak ‘biz gerçekten zalimlermiyiz’ demekten ibarettir.” (Arâf, 7/5; bk. Yunus, 10/10; Enbiya, 21/15)

4. İstifhâm / Bir şeyi sormak, anlamak istemek

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ
وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

“Ey inananlar! (Elçi), sizi yaşatacak şeylere çağırdığı zaman Allâh’ın ve Elçisinin çağrısına koşun ve bilin ki, Allah, kişi ile onun kalbi arasına girer ve siz, O’nun huzuruna toplanacaksınız.” (Enfâl, 8/24; bk. Bakara, 2/68; Yunus, 10/25; Kehf, 18/58; Mü’minün, 23/73; Nuh, 71/5, 8)

5. İstekte bulunmak, yalvarmak (suâl)

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ

“Kullarım, sana benden sorarlarsa (de ki): Ben (onlara) yakıным, dua edip yalvaran, bana dua ettiği zaman onun duasına karşılık veririm...” (Bakara, 2/186; bk. Arâf, 7/134; Zuhurf, 43/49; Mü’min, 40/49, 60)

6. İbadet

Kur’ân’da birçok ayette “dua” kelimesi ve türevleri bu anlamda kullanılmıştır. Şu ayetleri örnek olarak verebiliriz:

قُلْ أَدْعُوا مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا

“De ki: ‘Biz hiç Allah’ı bırakıp da bize fayda da, zarar da vermeyecek şeylere ibadet eder miyiz?...’” (En’âm, 6/71)

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ

“Onlar (Rahman’ın kulları), Allah’ın yanında başka tanrı tutup ona ibadet etmezler...” (Furkân, 25/68; bk. Mü’minün, 23/117; Cin, 72/18, 20)

7. İman

قُلْ مَا يَعْجَبُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ

“De ki: ‘İbadetiniz / imanınız olmasa Rabbim size ne diye değer versin?’...” (Furkân, 25/77)

Bu ayetteki “dua” kelimesi ibadet anlamına gelebileceği gibi iman anlamına da gelir. (Buhâri, İman, 2) İbadet kavramı, iman kavramını da içine alır. Bir insanın ibadet edebilmesi için her şeyden önce iman etmesi gerekir.

C. DUA ANLAMINA GELEN KUR’ÂN KAVRAMLARI

1. İbadet

“Dua” kavramı, ibadet anlamına geldiği gibi “ibâdet” kavramı da dua anlamına gelir. Meselâ şu ayette geçen “ibâdet” kelimesi, “dua” anlamındadır:

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ
يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

“Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Bana dua (ibadet) etmeğe tenezzül etmeyenler, aşağılık olarak cehenneme gireceklerdir.” (Mü’min, 40/60)

Sahabeden Nu’mân ibn Beşîr, Hz. Peygamber (s.a.s.)’in minberde,

الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ

“*Dua ibadettir*” dediğini, sonra sözüne delil olarak bu ayeti okuduğunu söylemiştir. (Tirmizî, De’avât, 2; bk. İbn Mâce, Dua, 1; Ebû Davut, Salât, 358)

2. Salât

Sözlükte dua anlamına gelen “salât” kelimesi Kur’ân’da; namaz anlamında kullanıldığı gibi sözlük anlamında da kullanılmıştır: Şu ayetleri örnek olarak verebiliriz:

وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ

“*Ve onlara dua et; çünkü senin duan, onlara huzûr ve sükûn verir.*” (Tevbe, 9/103)

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرِ صَافَّاتٍ كُلُّ
قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ

“*Görmedin mi, göklerde ve yerde olan kimseler ile kanatlarını çırparak uçan kuşlar Allah’ı tespih ederler? Her biri kendi duasını ve tespihini bilmiştir...*” (Nûr, 24/41)

3. Nidâ

Sözlükte çağrı anlamına gelen “nidâ” kavramı, Kur’ân’da dua anlamında da kullanılmıştır. Şu örneği zikredebiliriz:

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

“(Ey Peygamberim!) *Eyyûb’u da hatırla. Hani o Rabbine, ‘Şüphesiz ki ben derde uğradım, sen merhametlilerin en merhametlisisin’ diye yalvarmıştı (nâdâ).*” (Enbiya, 21/83)

4. Kavl

Lügatte söz anlamına gelen “kavl” kelimesi, Kur’ân’da dua anlamında da kullanılmıştır. Şu ayeti örnek olarak zikredebiliriz:

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ
الْوَهَّابُ

“O, Rabbim! Beni affet, bana, benden sonra hiç kimseye nasip olmayan bir mülk (hükümdarlık) ver. Çünkü Sen, çok lütufkârsın, dedi / diye dua etti.” (Sâd, 38/35; Âl-i İmrân, 3/38)

5. Tazarru

Yalvarmak anlamına gelen “tazarru” kelimesi dua ile eş anlamlıdır. Şu ayeti örnek olarak verebiliriz:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ
يَتَضَرَّعُونَ

“Şüphesiz ki senden önceki ümmetlere de peygamberler gönderdik. Bize yalvarsınlar / dua etsinler diye onları darlık ve sıkıntı ile yakalayıp cezalandırdık.” (En’âm, 6/42)

6. Suâl

Sözlükte istemek ve sormak anlamına gelen “suâl” kelimesi, bir kısım hadislerde dua anlamında kullanılmıştır. Şu örnekleri verebiliriz:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَىٰ وَالتُّقَىٰ وَالْعَفَافَ وَالْغِنَىٰ

“Allah’ım! Senden hidayet, takva, iffet ve gönül zenginliği

istiyorum.” (Müslim, Dua, 72; Tirmizî, De’avât, 9)

فَإِذَا سَأَلْتُمُ اللَّهَ فَاسْأَلُوهُ الْفِرْدَوْسَ

“Allah’tan cennet istediğiniz zaman Firdavs cennetini isteyin.” (Tirmizî, Sıfatü'l-Cenne, 4)

Allah’tan bir şey istemek, O’na dua etmektir.

7. İstiâne

“İstiâne” yardım istemek anlamında olup bir kısım ayet ve hadislerde dua anlamında kullanılmıştır. Şu örnekleri verebiliriz:

Yüce Allah, Fâtiha sûresinde bize;

وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

“Ancak Senden yardım isteriz” (Fâtiha, 1/5) şeklinde dua etmemizi öğretmektedir.

Peygamberimiz (s.a.s.) de, yaptığı konuşmalarına;

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ

“Her türlü övgü Allah’a mahsustur, O’ndan yardım ister ve O’nun başışlamasını dileriz” (Tirmizî, Vitir, 116) dua cümlesi ile başlamıştır.

8. İstiğâse

“İstiğâse”, yardım istemek demektir. Kur’ân’da dua etmek anlamında kullanılmıştır. Şu ayeti örnek olarak zikredebiliriz:

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِالْفِ مِنْ الْمَلَائِكَةِ
مُرْدِفِينَ

“Siz Rabbinizden yardım istiyordunuz, O da: ‘Ben size birbiri ardınca bin melek ile yardım edeceğim’ diye duanızı kabul buyurmuştu.” (Enfâl, 8/9)

9. İstiğfâr

“İstiğfâr”; Allah’tan af ve mağfiret dilemek demektir. Af ve mağfiret dilemek, Allah’ın affetmesi için O’na dua etmek, yalvarmak demektir. Nuh Peygamberin, kavmine hitabını içeren şu ayeti örnek olarak verebiliriz:

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا

“Rabbinizden mağfiret dileyin, çünkü O çok bağışlayandır, dedim.” (Nûh, 71/10)

وَإِنِّي لَا سَتَغْفِرُ اللَّهُ فِي الْيَوْمِ مِائَةَ مَرَّةٍ

“Vallahi ben günde yüz defa Allah’tan mağfiret diliyorum.” (Müslim, Zikir, 41)

10. İstiâze

“İstiâze”, bela, kaza, âfet ve kötülüklerden Allah’a sığınma, O’ndan kendisini korumasını isteme anlamındadır. Şu ayet ve hadisi örnek olarak verebiliriz:

قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي
وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ

“Nuh; ‘Ey Rabbim! Ben bilmediğim bir şeyi istemiş ol-

maktan dolayı sana sığınırım. Sen beni bağışlamazsan, bana merhamet etmezsen, ben hüsrana uğrayanlardan olurum' diye niyazda bulundu.” (Hüd, 11/47)

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبَرَصِ وَالْجُنُونِ وَالْجَذَامِ وَمِنْ سَيِّئِ الْأَسْقَامِ

“Allah’ım! Alaca hastalığından, delilikten, cüz zam hastalığından ve her türlü kötü hastalıktan sana sığınırım.” (Ebü Davud, Salât, 367)

11. Tövbe

“Tövbe”, insanın günahına pişmanlık duyması ve Allah’tan af dilemesi demektir. Tövbe eden insan, Allah’a dua edip yalvarmış olur.

فَاَسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ

“O’ndan mağfret dileyin, sonra O’na tövbe edin! Çünkü Rabbim yakındır, duaları kabul edendir.” (Hüd, 11/61)

Ayette “tövbe edin” emrinden sonra Allah’ın duaları kabul eden olduğunun bildirilmesi, tövbe etmenin de dua anlamına geldiğini ifade eder.

“**Zikir**” (Allah’ı anma), “**tesbih**” (Sübhânellâh / Allah’i noksan sıfatlardan tenzih ederim), “**hamd**” (Elhamdülillâh / Allah’a hamd olsun), “**tehlil**” (lâ ilâhe illallah / Allah’tan başka ilâh yoktur), “**tekbir**” (Allâhü ekber / Allah en büyüktür) “**senâ**” (Allah’i övme) ve “**şükür**” (Allah’ın verdiği nimetlere teşekkür etme), “**icâbet**”, “**isticâb**” ve “**tenciye**” (duayı kabul etme), “**keşf**” (sıkıntıları giderme, kaldırma) kavramları “**dua**” kavramının mana alanını oluşturur.